

Mr. sc. Zeynep Türksever

ŞEHİTLİK KAVRAMI ETRAFINDA TEŞEKKÜL EDEN MEMORATLARIN ANNE – OĞUL İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ¹

Özet

Türk toplumunda önemli bir konuma sahip olan kadın için en önemli vasıflardan biri de şüphesiz ki anneliktir. Bu vasıf, toplum nazarında kadına saygın bir konum sağlamaktadır. Bu çalışma, “şehit annesi” ve “şehit oğul” arasındaki manevi bağı memaratlar ile ortaya koymayı amaçlamaktadır. İslamiyet’in kabulünden sonra Türk kültüründe önemli bir yer işgal eden şehitlik kavramı, vatan savunması uğruna canını feda eden kişiye dinin sunduğu yüksek bir mertebedir. Bu inanç, kişinin en değerli varlığı olan canını feda etmesini de kolaylaştırmaktadır. “Şehit annesi” ve “şehit oğul” ilişkisinin 1980 sonrası terör şehitleri örneğinde incelendiği bu çalışmada Türk toplumunda önemli bir yere sahip olan kadının annelik vasfı, “şehit annesi” olma bağlamında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Değerlendirmenin ana malzemesini bireysel bir tecrübeyle dayanan memaratlar oluşturmaktadır. Çalışmada; sahada derleme yoluyla sözlü kaynaklardan tespit edilen memaratlar incelenerek “şehit annesi” ve “şehit oğul” arasındaki manevi bağın Türk halk inançlarındaki yansıması gözler önüne serilecektir.

Anahtar Kelimeler: Şehit, şehitlik, şehit annesi, anne-oğul ilişkisi, memarat, halk inançları.

Giriş

İslamiyet’in kabulünden önce Türk toplumunda vatan savunması uğruna gösterilen mücadele, en önemli kahramanlıklardan birisiydi. Bunun bir sonucu olarak Türk toplumunda sadece erkekler değil yeri geldiğinde kadınlar da kahramanlık gösterirlerdi. İslamiyet öncesi Türklere ait M.Ö. 4000 – 4500 yıl önceki bilgiler, kadında aranan temel niteliklerin “kahramanlık” ve “annelik” olduğunu ortaya koymaktadır. Ata binme, silah kullanma ve savaşabilme gücünün yanında tarih kaynakları, Türklerin kutsal görüp önem verdikleri haklara, “ana hakkı” dediklerini ve bunu da “Tanrı Hakkı” ile eşit tuttuklarını göstermektedir.² Bu doğrultuda Dede Korkut Kitabı’nda da kadının kahramanlık ve annelik vasıflarıyla ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Dede Korkut Kitabı’nda “*Kalabalık korkutur.*”³ şeklinde yer alan atalar sözü, Mehmet Kaplan tarafından topluluğun çocuğa verdiği önem doğrultusunda yorumlanmıştır. Düşmana ne kadar kalabalık gidilirse, zafer o kadar iyi sağlanır. Çocuk, ölen kişinin yerini almaktadır. Bu durum bir kadında kahramanlık değerinden sonra aranan ikinci değer olarak çocuk doğurma kabiliyetini ortaya koymaktadır.⁴ Çocuğun toplumdaki değeri, anne-oğul arasındaki sevgi ve bağlılık hisleri, en büyük kahramanlıkları doğurmaktadır.⁵

¹ Bu bildiri, “Türk Halk İnançlarında Şehitlik Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme: Edirnekapı Örneği” adlı yüksek lisans tezinden geliştirilmiştir.

² Ahmet Gündüz, “Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi, The Journal of Academic Social Science Studies, Volume 5 Issue 5, p. 129-148, October 2012, s. 130.

³ Orhan Şaik Gökyay, Dedem Korkudun Kitabı, 2. Bs., Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2004, s. 41, 64.

⁴ Mehmet Kaplan, “Dede Korkut Kitabında Kadın”, s. 102. (Çevrimiçi Kaynak) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/172686> (Erişim Tarihi: 20.06.2020)

⁵ Mehmet Kaplan, s. 103.

İslamiyet'in kabulünden sonra Türk kültüründe varlığını gördüğümüz şehitlik kavramı, vatan savunması uğruna canını feda eden kişiye dinin sunduğu manevi bir mertebedir. Bu mertebenin kişiye sağladığı bazı mükâfatlar, kişilerin canlarını kutsal bir dava uğruna feda etmelerini kolaylaştırmaktadır. Anne ve oğul ilişkisinin Cumhuriyet dönemi 1980 sonrası terör şehitleri kapsamında değerlendirildiği bu çalışmada kadının kahramanlık ve annelik vasıfları, “şehit annesi” olma bağlamında incelenmeye çalışılmıştır.

Cumhuriyet Dönemi Türk Kültüründe Şehit Annesi Olmak

Askerlik, Cumhuriyet döneminde bir vatandaşın devlete karşı olan üç temel vazifesinden biri olarak kabul edilmektedir⁶. Bu vazife kimi zaman gazilik ya da şehitlikle sonuçlanmaktadır. Türk toplumunda anne olma vasfıyla ayrıcalıklı bir konuma sahip olan kadının, asker annesi, şehit ya da gazi annesi olma yönüyle toplumda daha da ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğu görülmektedir.

1925 yılında, Genelkurmay Başkanlığı'nın isteğiyle Türk ordusundaki askerin manevi ihtiyacını karşılamak üzere dönemin Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Ahmed Hamdi Akseki tarafından kaleme alınan **Askere Din Kitabı** adlı eser, Türk ordusunda ders kitabı olarak okutulmuştur. Kitapta teğmen ile askere giden Hasan Çavuş arasında geçen diyalogta teğmen, Hasan Çavuş'a kendisinde askerlik duygusunun ne zaman uyandığını sorar. Hasan Çavuş, kendisinde askerlik duygusunun ta beşikte annesinin kendisine söylediği ninnilerle başladığını söyler ve annesinin kendisine verdiği öğütlerden bahseder. Hasan Çavuş'a annesi şu öğütlerde bulunur:

“Yavrucuğum! Ölerim kulağına k e olsun: Yurt ve Millet hakkını öde. Öde ki, titrek ninelерimizin gözyaşları seni boğmasın. Vatanın ahı seni tutmasın. Allah sana böyle kare göstermesin! Dini bir değer uğruna çalışır da gazi olursun! İnşallah şehid er, bu vatana kurban olursun! Ananı man ayağıyle çiğnenmekten korur, y yıllardan beri dedelerinin beklediği evin, vatanın hayırlı bir evladı olursun, evladım!”⁷

İslamiyet öncesinde “kahraman” ve “anne” vasfıyla ön plana çıkan kadın, İslamiyet'in kabulünden sonra da bu vasıflarla toplumda ön plandadır. Cumhuriyet döneminde de bu anlayış ve inanış devam etmiştir. Yetiştirdiği oğlunun da vatani için kahramanlıktan ve bu uğurda canını vermekten geri kalmamasını istemektedir. Şehit olan oğul, vatani için en büyük kahramanlığı gerçekleştirmiş olurken, anne de böyle bir evlat yetiştirdiği için toplumda saygın bir konuma yükselmektedir.

1980 sonrası terör olayları bağlamında şehit olan Bekir Cömert'in annesi Maksude Cömert, oğlunun vatani ve milleti için canını vermesinin kendisi için en büyük gurur olduğunu şu sözlerle dile getirir:

“(...) Makamları iyidir acı y t . Acı y kt . Benim tek tesellim onun şehit olması. Yani vatani için, milleti için canını feda etti. E y gururum. (...)” (Cömert, 2013)

Anne olma vasfıyla toplumda önemli bir konuma sahip olan kadın, şehit annesi olma yönüyle de toplumda ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Bu durum, şehit annesi Zinet Yılmaz tarafından şu sözlerle dile getirilmektedir:

⁶ Afet İnan, Vatandaş İçin Medeni Bilgiler, İstanbul, Devlet Matbaası, 1933, s. 113.

⁷ Ahmed Hamdi Akseki, Askere Din Kitabı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım,t.y.,s. 19.

“(…) Şehit ailesi olmak bambaşka bişey. Yani hiçbirşey hiç böyle bişey olamaz yani. Hiç bişi benzeri yok. Bunun benzeri yok yani. Anlatamam yani. Anlatamıyorum... Çok yani. Yerimiz farklı, mevkimiz farklı, değerimiz farklı. Tabi anlıyan kişiler için. B bak annenizle buraya [Edirnekapı Şehitliği] ziyarete gelmişsiniz. Hiç kimseniz burda [Edirnekapı Şehitliği] yok. Mesela gelmiş benimle sohbet ediyosunuz. Bu da benim için bi farklılık bi gurur yani. Mesela evimize belediye başkanları gelir, kaymakamlar gelir, ziyaretimize gelir. Askeriyeden gelirler yani... bi farklılık yani... Unutulmuyo yani. O kendini hiç unutturmuyo. Hiç hiç hiç hiç unutturmuyo. (...)” (Yılmaz, 2012)

Yukarıdaki örnekler Türk kültüründe kadının annelik vasfının önemini korumaya devam ettiğini ve “şehit annesi” olma vasfıyla toplum içinde daha saygın bir konuma eriştiğini göstermektedir.

Anne ve oğul arasındaki manevi bağ ve ilişkinin kadına toplum nezdinde sağladığı bu saygın konum halk anlatılarına da yansımıştır.

Bulgular

Şehit Annesi – Şehit Oğul İlişkisinin Memorat Örneklerindeki Yansımaları

Kvideland’ın “*Tabiat t ferdi bir tecr nin yaşayan veya ondan dinlemiş birisi tarafından anlatılan şahsa bağlı hikâye*”⁸ şeklinde tanımladığı memorat türünün temelinde halk inançları önemli bir yere sahiptir.⁹ Bu sebeple şehit annelerinden derlenen memoratlar, anne oğul ilişkisinin şehitlik kavramı etrafında nasıl teşekkül ettiğini ve temelinde yer alan halk inançlarını göstermesi bakımından önemli bir kaynak niteliğindedir.

Memorat türünün, şahsa bağlı bir hikâye olma özelliği, anlatılanların inanılır olma özelliğini artırmaktadır. Memorat türünün anlatıcısı aynı zamanda tabiatüstü şahsi tecrübeyi yaşayan kişi olduğundan bu durum, “*anlatıcıya yani tecr yi yaşayana kutsiyet kazandırmaktadır.*”¹⁰ Bireysel bir işleve sahip olan memorat türü, şehit olma şerefine layık bir evlat yetiştirmiş annelere, yaşadıkları şahsi tecrübeler yoluyla da bir kutsiyet kazandırmaktadır.

Memorat türünün oluşumunda, “*öteki nya’ ve farklı bir boyutta olmanın yanı sıra ‘insanlarla beraber aynı mekânları paylaşan cin, peri, şeytan, alkız, karabasan veya çeşitli ruhlardan oluşan ve sosyal bir hayat yaşadığına inanılan varlıklarla ‘görme, konuşma, dokunma, hissetme, r a veya bunlardan başka bir yolla’ kurulan bir iletişim*”¹¹ yer almaktadır.

Rüya yoluyla kurulan iletişim sonucunda oluşan memoratlarda anne, oğlunun şehit olmasından önce uyarılmakta; ölüm rüyalar yoluyla kendisine bildirilmektedir. Şehit annesi Saniye Kaya, şehit oğlu Metin Kaya’ya altı aylık hamile olduğu sürede gördüğü rüya memoratını, yıllar sonra oğlunun şehit olacağı bilgisinin bir haberi olarak yorumlar:

Örnek 1.

“Gör . Metin altı aylık idi bu hamileydim. Babamgile gitmişim. Babamgil de böyle tarlalar yanında tarla marla var. Belimde bir kemer. G kemer. Kemer belime

⁸ Özkul Çobanoğlu, Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları, Ankara, Akçağ Yayınları, 2003, s. 22.

⁹ Âdem Koç, “Üryan Hızır Ocağı Taliplerinden Zehra Kayacık ve Memoratlarının Etkisiyle Oluşan Nefesleri Üzerine”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S. 63, 2012, s. 266.

¹⁰ Oğuz Erdoğan, “Dini Şahsiyetler Etrafında Oluşan Anlatı Türlerinin Tasnif ve Derlenmesi Üzerine Düşünceler: Aziz Mahmud Hüdayi Örneği”, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. 49, S. 49, 2014, s. 109.

¹¹ Özkul Çobanoğlu, a.g.e., s. 21.

bağlamışım. O tarlanın içinde buğday tarlasının içinde böyle gezirim. Böyle gezirim. Bir baktım ki bi suyun kenarındayım. Bi suyun kenarındayım ama buraların suyu deyiüüil. Böyle bir yer deyil. Bura... bu aya benzeyecek bi yer deyil. O suyun başında baktım kemer belimde yok. Kemer belimde yok. Kalktım böyle kemere baktım. Kemer belimde yoktu. Baktım ki bir tabut. Su aldı gitti tabutu. Kalktım. Analığım var. Analığıma söyledim. Analığıma söyledim. Analığım da böyle gidir benim yanımda demiyir. Analığım bene diyir. Anan öls Saniye. Baktım bu benim arkamdan diyir ki anan öls Saniye. Oglu olacak ölecek, oglu olacak ölecek. Dedim ki anne sen ne söylüyorsun? Hiç bişey dedi kızım dedi. Hayır olsun r an hayır olsun. Bu biçim onda. Geldi Metin kapıya geldi. Hoca ne dedi. Dedi ki bu dedi annesinin karnındayken yanına yazılmış. Kader, bu biçim. Bu biçim devam ediyor.” (Kaya 2012).

Bir rüyanın üç önemli unsuru vardır. Bunlar, “*r ayı gören, r ada gör en ve r ayı yorumlayan şahısların vasıflarıdır.*”¹² Bir durum, olay ya da kişiyle ilgili olarak görülen rüyanın yorumlanabilmesi için, rüyayı gören kişiyle o durum, olay ya da kişi arasında bir bağın bulunması gerekmektedir. Bu bağ sayesinde kişinin gördüğü rüya, bir mana kazanır. Bir annenin evladıyla arasındaki manevi bağ, rüyalarda da yansımaları bulacaktır. Bir insan için en çok endişelenen, üzülen, sevinen şüphe yok ki annedir. Bu durumun sonuçlarından biri de “*bazı annelere gebelikte ya da oğullarını s ten kesme döneminde, gelecekte haber veren r aların bağışlanmasıdır.*”¹³ Bu durumda, annelerin evlatlarıyla ilgili bazı durumlar hakkında rüya yoluyla bilgi sahibi edinildiğini söylemek mümkün olmaktadır.

Kimi şehit anneleri ise oğullarının şehit olacağı bilgisini, oğulları askere gitmeden önce rüyalarında görmekteirler. Şehit annesi Gönül Bayraktar tarafından aktarılan rüya memoratı örneği, Ceyhun Bayraktar’ın şehit olmasından sonra şehit olacağı bilgisinin öncü habercisi olarak yorumlanır. Gönül Bayraktar tarafından gördüğü rüya tabir ettirilir ve bu rüya tabiri de yaşanan olaylarla birebir örtüşür:

Örnek 2.

“(...) R ayı nasıl gör ? Bir sabahleyin böyle r a, ev temizlik yapıyomuşum. Temizlik yaparken böyle kapıya birisi vurdu. Kapıya e şimdi bizim bi iç kapı var, bi de sokak kapısı var. Antre kapısı var. Antre kapısından girdim ki, o şahıs içeri girmiş. Kapıya dışarı kapı nasıl açık kaldı bilmiyorum. İçeri girdi. Ben onu gör e korktum, böyle dışarı kaçmak istedim. Böyle eliyle de hafiiif böyle ayağıyla dokundu ki gitme diye. Ondan sonra ben koştum, gittim. Bi orda bizim köyl var, komşumuz. Komşuya gittim, dedim ki Fatma abla koş dedim bizim eve birisi girdi. Ondan sonra onunla konuşurken bu şimdi bi adam böyle eebi tane payton gibi bi arabaya binmiş eri bembeyaz bir ört le ört kafasını da şöyle yapmış ilahi söyleyerek gidiyo. O ev bizden daha sokağa yakın, caddeye yakın. Ben orda işte bu adamdı bizim eve giren dedim. Hemen indi, abimle tokalaştı. Ondan sonra dedi ki bana, ama ben dedi sana bişey yapmıyaktım dedi. Ben dedi ee İslamı kuvvetlendirmek için dedi vakıf kurdum. Senden yardıma geldim dedi. Gitti öyle. Sonra bir ekrar eve geldim. Ben başka bi yerden geldim. Kapı kitli. İçeri girdim ki salonda bizim böyle saçlar var koltukların erinde böyle

¹² Hasan Basri, “Türklerde “Kut” Kavramı ve Osmanlılar’ın Kutsiyet Elde Etme Çabaları”, AKADEMİK BAKIŞ (Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E- Dergisi), S. 7, Eylül 2005, s. 4. (Çevrimiçi) <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423868394.pdf>. 15.05.2020.

¹³ Annemarie Schimmel, Halifenin Rüyalari İslamda Rüya ve Rüya Tabirleri, Çev. Tüba Erkmen, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2005, s. 155.

böyle saçlar var. Ondan sonra ee kayıinvalideme diyorum ki bak anne diyorum o adam yine gelmiş bize. Ama nasıl girdi buraya dedim. Böyle kapalı bi pencere var benim. Camlı, şeyli demirli. Bi de öyle derken demirde o demirlerden uçtu geldi önüme dikildi. Dedim ki Ya Allah ya Resulullahım dedim. Bu dedim şimdi eşim görse ben böyle burdan demirden girdi deseem inanmaz dedim. Gitse dedim böyle kendi topladım ki ne işin var burada dicem aa dedim Hazreti Ali. Ondan sonra şimdi ben bunu tabir ettirdim. Sonra, çocuk şehit olduktan sonra tabir ettirdim. Bana dedi ki o, bak dedi kızım dedi Hazreti Ali şehit, senin oğlun Kuzey Irak'ta gitti. Hazreti Ali Kuzey Irak'ta yatıyo dedi, bir. İkincisi de eğer kapıdan alsaydın oğlun gidecekti. O ikinci yolu tercih etmiş; ikinci çocuğun gitti dedi. Üç de zaten paytonun yerine araba geldi. Cenaze arabası geldi. Kapıya polis gelir gelmez de ilk yaptığım iş telefona sarılıp Fatma abla nolursun kapıya polis geldi, ben çok korkuyorum dedim. O r ada da o kadından yardım istemiştım. Gerçekte de ondan yardım istedim. İşte sonuç böyle yani. Gerçekten Hazreti Ali aldı dediler. Zaten İslamı kuvvetlendirmek için geldim dedi. O da bi şehitti sen de şehit haline gel dedi. A tabi gerçekten de o r ayla sonraki olan olaylara bakıyorum hepsi aynı. askeriye geldi, cenazeyi getirdi. Onlar da ilahi söyleyerek gittiler. Allahüekber Allahüekber diyerek gittiler. E bu da o adam da ilahi söyleyerek gitti. Öyle gördüm işte. (...)” (Bayraktar 2013).

Şehit annesi, oğlunun şehit olmasından sonra da oğlunu kimi zaman rüyalarında görmektedir. Bu rüyalar ise bir durum hakkında bilgi verici, bir durumu aydınlatıcı, uyarıcı vb. işlevlere sahip olmaktadır. Aşağıdaki rüya memoratı örneğinde şehit, kendisini merak eden annesine durumunun iyi olduğunu bildirir:

Örnek 3.

“(...) Eee şimdi şehit olduğunda burda [mezarlıkta] bi uyumuyodum yani. Gece yarısı çocuklar da daha küçüktü, geliyoduk, gece dönüyoduk. Ondan sonra yüzünü göstermediler. Y n darbe aldı dediler. Ee arkadaşları da geldi dedi ki y n darbe almadı dedi, yani öl dedi. Birini sol kurşunla e şey sol göğs n, biri de boğazındandı dedi. Burdan geldi [Şah damarını gösterir.] O zaman dedik organ nakli mi yaptılar yoksa değişti mi? Gelip ağlıyodum yavrum Samsun'a mı gittin, bi arkadaşı da Samsun'da. İki kişi şehit t o zaman. Samsun'da mı yatıyon, burda mı yatıyon? Yoksa y parçaladılar yavrum diye. Bi böyle yatıyom, yine geldi anne dedi, omuzuma vurdu. Bak dedi. [Eliyle y gösterir.] yani rahatladım sonra.” (G lan 2013).

Şehit anneleri tarafından oğullarının şehit olmasından sonra görülen kimi rüyalarda ise şehit, annesine maddi yardımda bulunur. Rüyadaki maddi yardım, karşılığını gerçek hayatta da bulabilmektedir:

Örnek 4.

“(...) Sonra şey oldu bi gece gelmiş saat gibi. A akşamdan niyet edersen yatsı namazını gılınca böyle hiç sesini çıkartmadan sarığınla [sağına] yatarsan gör o. İki rekat namaz gılıp da ona özel herr zaman gör s edi ki anne dedi y lira cebime koydu, yirmi lira elime verdi. Anne dedi bunu harçlık edersin dedi. Parayı hissediyom elimde inanır mısın? Cebime koyduğunu da hissediyom. ... Aldım ben o parayı r amda avucumun içinde uyuyorum hem saat gibi gece. Böyle parayı hissediyom adamakıllı. Öyle gitti. Ertesi maaşının farkı geldi bak. Hiç ummadığım yerden, bizim maaşımız Şırnak'tan geliyomuş. Birikenleri

biriktirmişler. Bi de postacı napmış biliyon mu? Saime Şahin diye zarfın dışına yazmış. Ben ne duruyom dedi benim adam. Dedim sözleşmedim ya dedim işte öyle icab etmiş, demek ki kolaylarına ben geldim dedim. Gittik, aldık. Bak böyle r alar gör om. R yalarım da kesin çıkıyo amma acı içimden çıkmıyo, para da beni mutlu etmiyo. Hiç paranın önemi yok. Ne evim olsaydı ne barkım olsa. Allah kimseyi öyle dedirtmesin (...)” (Şahin 2013).

Birçok şehit annesi, oğullarının şehit olmasının üstünden bir süre geçtikten sonra oğullarının daha çok çocukluk hallerini rüyalarında görmektedirler. Kişinin psikolojisiyle gördüğü rüyalar arasında bir ilişki bulunduğunu düşünen araştırmacılar, “*bilinçaltındaki bir dileğin r a yoluyla gerçekleştiğini*”¹⁴ savunmaktadırlar. Kendisine üzüntü veren gerçekten kaçan bilinç, mutlu günlerini anımsamak ister. Şehit anneleri bir süre sonra rüyalarında mutlu oldukları dönemleri, oğullarının tehlikeden uzak olduğu çocukluk yıllarını görmektedirler. Acı veren bugünden kaçan zihin, geçmişe özlem duyar. Şehit annelerinin bilinçaltındaki dilek, oğullarının ölmemiş hatta büyümemiş olmasıdır. Büyümemiş olan oğlunu annesi her türlü kötülükten koruyabilmekte ve böylece oğlu yaşayabilmektedir.

Annelik içgüdüğü ile anne, oğlunun başına kötü bir iş geleceğini önceden hissedebilmektedir. Dede Korkut Kitabı’nda örneklerine rastladığımız bu durum¹⁵, şehit annesi–şehit oğul ilişkilerinde de karşımıza çıkmaktadır. Şehit anneleri tarafından oğullarının şehit olma durumunun önceden ya da oğulları askerdeyken hissedildiği, bazı memorat örneklerinin de hissetme iletişim yoluyla oluştuğu görülmektedir. Bu memorat örneklerini de anne ve oğul arasındaki manevi bağın bir yansıması olarak değerlendirmek mümkündür. Şehit annesi Nuran Koç tarafından aktarılan memorat, bu duruma bir örnek niteliğindedir:

Örnek 5.

“(...) Ben ee şey yapıyodum ama oğlum askere gitmeden daha önce hep böyle gençlere bakardım. Ya diyodum hani bunlara bi şey olmuyo neden ben bu oğlumu kaybetcem gibi geliyo? Hani hep oğluma tembih ederdim. Bi yerden geçiyo olursun kavga vardır yolunu değiştir ya da işte futbol oynuyodu. Arkadaşların birileriyle kavga eder hemen uzaklaş. Sanki bir şey olacak olan benim oğluma olacak o hep vardı bende. Aynen de öyle oldu. (...)” (Koç 2013).

Şehit olma anı, kimi zaman şehit annesi tarafından eş zamanlı olarak da hissedilebilmektedir. Şehit annesi Nezaket Kurtuluş tarafından aktarılan memorat bu duruma bir örnektir:

Örnek 6.

“(...) Vurulduğu anda zaten hissettim onu, kendimde. Ve kapıya gelen onbaşıydı. Yok, yarbay pardon. Şehit haberini getirince, ben kendim zaten biliyodum. o anda hissettim kendimi. Kapıya çıktığım zaman daha bana söylemeden ben kendim söyledim. Çocuğum şehit oldu dimi, haberini aldım dedim. Ve ondan sonra işte bayılmışım. Ne olduğunu anlayamadım.

- Nasıl hissetmişsiniz siz peki?

- O anda ben oturuyodum, beyimlen konuşuyoduk. Beyim işten gelmişti. Aşağı baktım da koltukta oturuyoduk beraber. O anda vuruldu. Bana bir his geldi. Beyime dedim ki bak Talat

¹⁴Sigmund Freud, Rüya Yorum Metodu, Çev. Ayşegül Günkut, Ankara, Ataç Kitabevi, 1964, s.28.

¹⁵ Hülya Savkan, “Dede Korkut Kitabında Anne Çocuk İlişkisi” (Çevrimçi) ,<http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c7s12/makale/c7s12m5.pdf>, s. 98, 10.05.2020.

dedim şu anda var ya ama ben oğlumla on dakika önce konuştum, iyiydi. Ben anne yol alıyorum bana dua et demişti. Ama bana öyle bi şey geldi ki... Operasyona gidiyordu. Bana dua edersin. Tamam, annem dedim. Dua ediyodum o anda oturduğum yerde beyim geldiğinde Talat dedim Burakla ben konuştum ama şu anda Burak vuruldu. O da sen hastalandın galiba ç a deseler ağlama gelirdi bana. Sen hastalandın galiba. Oğluma dedi ki ikinci oğluma, oğluma. Bora git komşuya haber ver. Annem galiba hastalanıyo dedi. Sakın çağırma ben hasta değilim dedim. Şu anda Burak vuruldu dedim. Kapıya geldiğinde beyim çıktı, komutanla konuştu ki o söyledi heralde beyim dondu kaldı kapıda. Ondan sonra Bora çıktı oğlum, iki oğlum. O da dondu kaldı. Ben baktım ki haber gelmiyo, bişi gelmiyo. Noldu bunlara dedim, kendim kalktım. Şöyle komutanın bi y baktım ki deli adam dedim oğlum şehit t ya onun haberi geldi dedim. Ve ondan sonra ne olduğunu bilemedim. (...)” (Kurtuluş 2013).

Şehit annesi Saadet Hacıoğlu’nun oğlu Coşkun Hacıoğlu’nu askere uğurlarken hissettikleri ve oğlunun yüzündeki nuru sadece kendisinin görmesi de anne oğul arasındaki manevi bağı yansıtır nitelikteki bir başka memorat örneğidir:

Örnek 7.

“(...) Oğlum, oğlum İstanbul’dan yola korken gişelerden geçti ablası, oğlum değişti. Oğlum bambaşka bir y aldı. Işıklı bi çocuktı. Daha bi el oldu, sanki nur indi. Dedim ki yanımdaki amcasına ya amca dedim baksana oğlum ne kadar değişti y Coşkunum bambaşka oldu. Tabi o, onu anlamadı. Dedi ki ayıya yavrus el gelir. Ama ben elliği gör . Ve hep içimdeki korku vardı, benim oğlum şehit olacak. Olursa secdeyle ederim diyodum. O an yapamadım, geç yaptım secdeyi. O başka bi şeydi. Bilmiyorum da bazen işte diyorum Allah uyarıyo. Uyardı Rabbim, hazırladı. Benim oğlum bu aya layık değildi ablası. Bu yanın oğlu değildi. Karıncayı incitmedi. Bir kere öf anne bunu da yapamam demedi. (...)” (Hacıoğlu 2013)

Sonuç

İslamiyet öncesinden günümüze değin Türk kültüründe kadın, bilhassa kahraman ve anne vasıflarıyla toplumda saygın bir konuma sahip olmuştur. Cumhuriyet döneminde de bu saygın konumun korunduğu, 1980 sonrası terör şehitleri bağlamında şehit annelerinin sözleriyle de belgelenmektedir. Bir şehidin annesi olma yönüyle toplumda daha saygın ve ayrıcalıklı bir konum elde eden annenin, oğluyla ilgili yaşadığı memorat örnekleri, anneye yaşadığı bu olağanüstü tecrübe dolayısıyla da manevi bir boyut kazandırmıştır.

Anneliğin manevi yönü, 1980 sonrası terör şehitleri noktasından değerlendirildiğinde incelenen memoralardan şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Anne, oğlunun şehit olmasından evvel gördüğü rüyalarla uyarılmaktadır. Bu tip rüyalar, uyarıcı işlevleriyle ön plana çıkmaktadırlar.
2. Oğulun şehit olmasından sonra görülen rüyalarda ise, anne bir durum hakkında uyarılmakta, aydınlatılmakta, teselli edilmektedir.
3. Anne, oğlunun başına bir şey geleceğini kimi zaman önceden hissetmektedir. Bu durum anne ve oğul arasındaki manevi bağı bir yansıması niteliğindedir.

Kaynakça

1. AKSEKİ, Ahmed Hamdi, Askere Din Kitabı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, t.y.
2. BASRİ, Hasan, “Türklerde “Kut” Kavramı ve Osmanlılar’ın Kutsiyet Elde Etme Çabaları”, AKADEMİK BAKIŞ (Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E- Dergisi), S. 7, Eylül 2005, (Çevrimiçi Kaynak)
3. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423868394.pdf>.
4. Bayraktar, Gönül: Şehidin annesi, Yaşı 58 (1955), Şebinkarahisar, ev hanımı, 11.10.2013’te Edirnekapı Şehitliği’ndeki görüşme.
5. Cömert, Maksude: Şehidin annesi, Yaşı 49 (1964), Erzurum, ev hanımı, 31.05.2013’te Edirnekapı Şehitliği’ndeki görüşme.
6. ÇOBANOĞLU, Özkul, Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları, Ankara, Akçağ Yayınları, 2003.
7. ERDOĞAN, Oğuz, “Dinî Şahsiyetler Etrafında Oluşan Anlatı Türlerinin Tasnif ve Derlenmesi Üzerine Düşünceler: Aziz Mahmud Hüdâyî Örneği”, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. 49, S. 49, 2014.
8. GÖKYAY, Orhan Şaik, Dedem Korkudun Kitabı, 2. Bs., Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2004.
9. Günaslan, Gülseren: Şehidin annesi, Yaşı 58 (1955), Çanakkale Biga, ev hanımı, 07.08.2013’te Edirnekapı Şehitliği’ndeki görüşme.
10. GÜNDÜZ, Ahmet, “Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi”, The Journal of Academic Social Science Studies, Volume 5 Issue 5, p. 129 -148, October 2012.
11. Hacılioğlu, Saadet: Şehidin annesi, Yaşı, 57 (1956), Trabzon, ev hanımı, 14.10.2013’te Edirnekapı Şehitliği’ndeki görüşme.
12. İNAN, Afet, Vatandaş İçin Medeni Bilgiler, İstanbul, Devlet Matbaası, 1933.
13. KAPLAN, Mehmet, “Dede Korkut Kitabında Kadın”. (Çevrimiçi Kaynak) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/172686>.
14. Kaya, Saniye: Şehidin annesi, Yaşı 66 (1946), Kars, ev hanımı, 24.10.2012’de Edirnekapı Şehitliği’ndeki görüşme.
15. Koç, Nuran: Şehidin annesi, Yaşı 50 (1963), Trabzon, ev hanımı, 21.03.2013’te Edirnekapı Şehitliği’nde görüşme.
16. KOÇ, Âdem, “Üryan Hızır Ocağı Taliplerinden Zehra Kayacık ve Memoratlarının Etkisiyle Oluşan Nefesleri Üzerine”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S. 63, 2012.
17. Kurtuluş, Nezaket: Şehidin annesi, Yaşı 59 (1954), Yugoslavya, ev hanımı, 27.09.2013’te Edirnekapı Şehitliği’ndeki görüşme.
18. SAVKAN, Hülya, “Dede Korkut Kitabında Anne Çocuk İlişkisi”, (Çevrimiçi Kaynak) <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c7s12/makale/c7s12m5.pdf>.
19. SCHİMMELE, Annemarie, Halifenin Rüyalari İslamda Rüya ve Rüya Tabirleri, Çev. Tüba Erkmen, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2005.
20. Şahin, Saime: Şehidin annesi, Yaşı 73 (1940), Giresun, ev hanımı, 07.08.2013’te Edirnekapı Şehitliği’ndeki görüşme.

21. TÜRKSEVER, Zeynep, Türk Halk İnançlarında Şehitlik Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme: Edirnekapı Örneği, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı Türk Halk Edebiyatı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014.
22. Yılmaz, Zinet: Şehidin annesi, Yaşı 51 (1961), Ardahan, ev hanımı, 24.10.2012’de Edirnekapı Şehitliği’ndeki görüşme.

ANALYZING OF MEMORATES THAT CONTINUE AROUND THE MARTYRDOM CONCEPT IN THE CONTEXT OF MOTHER AND SON RELATIONSHIP

Abstract

One of the most important qualities for the woman who has an important position in Turkish society is undoubtedly motherhood. This qualification provides a respectable position in the society for a woman. This study aims to reveal the moral connection between the mother of martyr and martyr through memorates. The concept of martyrdom that occupies an important place in Turkish culture after the adoption of Islam is a high place offered by religion to the person who sacrificed his life for the defense of the homeland. This belief also facilitates the sacrifice of one's most valuable asset. In this study, where the relationship between the mother of martyr and martyr was examined in the example of terror martyrs after 1980, the motherhood characteristics of women, who had an important place in Turkish society, were tried to be evaluated in the context of being a mother of martyrs. The main material of the assessment is the type of memorat based on an individual experience. In this study, the reflection of the moral bond between a mother of martyr and martyr in Turkish society's beliefs will be revealed by examining the memorates.

Key words: *Martyr, martyrdom, mother of martyr, mother and son relationship, memorat, beliefs of society.*